

HVA ER DRAGEHULLET?

Av *Sven Dahlgren*..

Dragehullet, kalles lokalt «Steke-ovnen», ligger i Skien kommune, ved veien mellom Voll og Porsgrunn langs Frierfjorden.

Holas genesis er et omdiskutert kapittel. Ofte er den av historikere nevnt som ei gammel gruve; blant geologer er oppfatningen anderledes.

Historie:

I 1847 skriver C. H. Langberg en artikkel om Drakenberg (= Tråk, se min tidligere artikkel i dette t. nr. 3 1. årgang). Han drøfter om Drakenberg kan ha fått sitt navn etter Dragehullet, som han anså som ei gammel gruve. Han tilføyer imidlertid: Almuen betegner flere ældre Gruber med navnet Dragehullet, saa at neppe heraf kan draes nogen Slutning.»

Når en ser på opphavet til navnet Tråk, finner en at det skal bety Trellåker, som på eldre Norsk blei skrevet Tro-akrar. De Tyske bergmennesenes fortysking av norske stedsnavn på 1500-tallet, kunne lett føre til Drakenberg av Tro-akrar (Jfr. Gullnes = Golgnisberg og Moberg = Moysesberg). Dette synes også mest sannsynlig da verket i begynnelsen blei kalt Trachenberg.

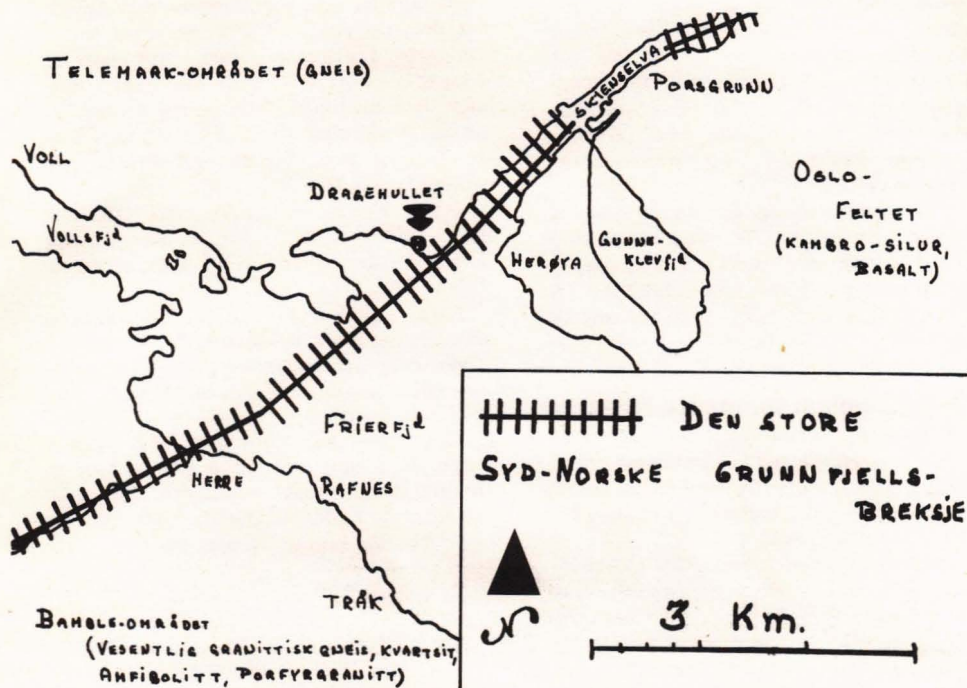
Ca. 1770 tegnet Jacob Machesen et prospekt av Dragehullet og tilføyer: «Dragehullet er egentlig en gammel tilmuret først, og siden med grus tilkastet grube. Same haver været i arbeide for den sorte død (dvs. før 1349). Hvor de gamle haver søgt efter Hovedgangen. De haver været af de Tanker, at de gange paa den anden siide har gaaet under Søen, og komet op i bemelte Torsberg.» «Gangene paa den anden siide,» er blyglansgangene på Tråk. Machesens opplysninger bygger sannsynligvis på et sagn. Grunnen til at en mente at «gruva» hadde vært i drift før den sorte død, må være at

ingen kunne på 1700-tallet berette om hvordan Dragehullet hadde oppstått. Løsningen på problemet fant en kanskje ved å tenke at siden det ikke fantes noen beretninger om Dragehullet, måtte de som engang visste noe om hola ha dødd under svartedauden. Ergo tenkte man at hola var laget av mennesker før svartedauden. Medfører dette riktighet, måtte blyglansanvisningene på Tråk ha vært kjent like tidlig. Det virker som at det ikke streifet noen at hola kunne ha blitt utformet av naturkreftene. Bare tanken om at en brøt malm fra fast fjell i Norge på begynnelsen av 1300-tallet er for fantastisk. På Gullnes ved Seljord, som er et av de stedene hvor bergverksdrift først begynte i Norge, begynte en ikke drift før først på 1500-tallet. Men som er apropos kan nevnes at bergverksdrift i Sverige begynte under Magnus Ladulås alt på 1200-tallet.

Et utbredt geologisk syn på Dragehullet er at det er ei naturlig utformet hule. Grunnen til dette vil jeg gjøre nærmere rede for i det følgende.

Geologi:

Dragehullet ligger på kanten av Telemark-området basement-gneis, akkurat på grensa til Bamble-området; dvs. ved den store sydnorske grunnfjellsbrekksje. Det er faktisk vanskelig med sikkerhet å fastslå om hola ligger i brekksja, eller om den ligger i den omgivende påvirkede gneis. Det kommer av at brekksja ikke har noen skarp grense mot sidebergartene, verken i Bamble-området eller Telemark-området. Arne Bugge opplyser i NGU-publikasjon nr. 130 følgende om brekksja ved Herre: «Breccien kan vel her antas å anstå i elven, og det er en skjønnsak hvor meget man skal medregne til breccie nordover; men man

må iallfall regne den kataklastiske og kvartsgjennomvevede breccie å ha en bredde av over 100 meter, men den oppknuste bergart finnes i en langt bredere sone.» Hvor breid breksja er ved Dragehullet er et ubesvart spørsmål, da største delen av breksja nok ligger under vann. Men en kan nok anslå bredda til noe liknende den ved Herre som ligger på den andre sida av fjorden.

I grunnfjellsbreksja som strekker seg fra Porsgrunn til Kristiansand, har det vært bevegelser i pre-permisk og permisk tid. På hele strekningen går det tallrike sprekker på tvers av breksja. Geomorfologien har en klar sammenheng med breksja. Den lite erosjonsmotstående breksjebergarten danner helt fra Porsgrunn til Kristiansand et tydelig søkk i terrenget. Vi

har hele veien et nesten sammenhengende vannkompleks. De nevnte tverrsprekkene ligger til grunn for tallrike «tverrsøkk» på «hovedsøkket». På disse tverrsøkkene er det ofte vann.

Etter beliggenheten å dømme ligger Dragehullet nettopp på en slik tverrforkastning til hovedbreksja. Bergarten i Dragehullet er så løs og omvandla at det skal lite til av arosjon for å føre den bort. En kan stå og skrape vekk bergarten med bare hendene. Feltspaten er omvandla til kaolin, og en del sekundære sulfatmineraler som gips, natrojarositt, hexahydratt og epsomitt opptrer som sprekkfyllinger. (Skulle ikke forundre meg om disse sulfatene er oppstått under innflytelse av utslipp fra Norsk Hydro, Herøya, som ligger noen steinkast unna. (Tanker en gjør seg når en

står i Dragehullet og ser røyken komme mot en.) Inni hola er det fritt for vann, og lett-oppløselige mineraler som disse sulfatene, er her skånet for å forsvinne med regnvannet. Det eneste ertsmineralet en finner er svovelkis. Denne opptrer som små terningformede krystaller, og impregnerer gneisen enkelte steder.

Det synes rimelig å anta at hola er dannet ved erosjon, dengang havet stod opp her. Høyeste punkt i hola ligger ca 25 m over havet, og landet er på dette stedet blitt hevet vel 100 meter siden den siste istida.

Geologiseminar for lærere i Arendal

Sørlandets Geologiforening, Arendal utvalget, arrangerte i samarbeid med universitetet og folkeakademiet et seminar i naturgeografi for lærere i tiden 21. til 23. november 1974.

Seminarer startet torsdag 21. på Aust-Agder museum, med professor Steinar Skjeseth som fortalte om «Hvordan landet vårt ble til». Få hadde vel tenkt seg at historisk geologi kunne være så spennende og interessant, og det hadde Skjeseth mye av æren for. Foredraget ble etterfulgt av en diskusjon om hvorledes man best skulle legge fram dette stoffet i undervisningen.

Neste dag, også på Aust-Agder museum, holdt Einar Tveten et foredrag om de viktigste mineralene og bergartene, og hvorledes man skulle kunne skille dem fra hverandre. Han hadde med seg et utvalg prøver fra museet i Oslo, og det var også utstilt et eksempel på en skolesamling. Også Aust-Agder museets mineralsamling ble ivrig beskuet og diskutert.

Seminarer ble avsluttet lørdag 23. på Holt landbruksskole, hvor lærer Hans Petter Evensen viste deltagerne omkring i en utstilling om Holts nærmeste omgivelser, som han hadde laget i samarbeid med elevene. Her var det tatt med bl. a. vegetasjon, jordsmonn, geologi osv. Etter omvisningen ble det en ekskursjon til Gåstjern, som ikke lenger er et tjern. Gåstjern var i sin tid opp-

demmet av en morene. Etter en voldsom regnværperiode i slutten av forrige århundre, begynte bekken som rant ut av Gåstjern å grave seg ned i morenen og i løpet av kort tid hadde den gravd med seg hele morenen. Morenemateriale ble avsatt i et stort delta noen hundre meter lenger ned. Denne deltasletten ble senere brukt til lokale fesjå.

Hans Petter Evensen viste at hvis man bruker øynene litt, er det utrolig hva man kan oppdage av spor etter istiden.

Etter ekskursjonen ble deltagerne samlet på Holt landbruksskole hvor vi diskuterte hva vi hadde sett, og hvorledes dette kunne brukes i undervisningen.

Seminarer var godt lagt opp, og deltagerne gledet seg til å prøve hva de hadde lært i undervisningen. Det gode resultatet hadde Hans Petter Evensen og Utte de Lange Nilsen mye av æren for.

John Brommeland

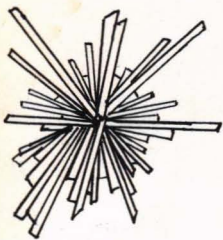
På vårt styremøte 27. januar behandlet vi igjen dette med utlendingers medlemskap. Vi er av den mening at man kan ikke hindre «plyndring» ved kategorisk å utelukke utlendinger som medlemmer. Vi kan jo heller ikke hindre norske å være medlemmer, selv om deres medlemskap er av kommersiell interesse.

Vi opprettholder derfor vårt forslag fra årsmøtet i fjor: Utenlandske statsborgere kan innvilges medlemskap i Sørlandets geologiforening av styret etter særskilt søknad.

*

Vi skal ha årsmøte på Distriktshøgskolen i Kristiansand lørdag 31. mai. Møtet begynner kl. 14 med årsmøtesaker. Etterpå blir det et foredragsmøte. T. Garmo fra Lom har lovet å komme og holde foredrag, enten fra Jatunheimen eller fra en tur til Amerika.

Vi har enda ikke sikker dato for seminarer i september. Men vi tar sikte på medio september. Temaet blir kvartærgeologi. Professor Skjeseth, As, har muntlig lovet å stå for dette.

NAGS

NYTT

1. ARGANG NR 4

LØSSALG: KR. 2,00

Dragehullet sett fra Vegkanten. Trerestene er ca. 3,1 meter lange.